

## RECENZJE REVIEWS

**Recenzja książki: Stefan Lewandowski, *Dyskryminacja chłopów przez komunistów w Polsce Ludowej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2008, ss. 299.**

Praca Stefana Lewandowskiego jest poświęcona problematyce zniewolenia ideologicznego i dyskryminacji społeczno-ekonomicznej chłopów przez komunistów.

Autor podzielił ją na dwie części. Pierwszą z nich stanowi *Kalendarium faktograficzne dyskryminacji i eksploatacji chłopów, ludowców i wiciarzy przez komunistów w czasach PRL (1944–1990)*, mające układ chronologiczno-faktograficzny. Jest ono opracowane na podstawie dokumentów archiwalnych i opublikowanych, ówczesnej prasy oraz relacji osób prześladowanych i ich rodzin. Rozpoczyna go data 1 I 1944 r., gdy to komuniści z PPR powołali do KRN reprezentantów Stronnictwa Ludowego, zaś kończy XII Walny Zjazd PSL w Wielkiej Brytanii – 23 XII 1990 r., na którym z radością jego uczestnicy donosili o „dożyciu bankructwa systemu komunistycznego”.

Część II *Metody indoktrynacji ideologicznej, dyskryminacji politycznej i eksploatacji ekonomicznej chłopów przez komunistów*

*w Polsce Ludowej oraz ich konsekwencje dla ruchu ludowego, rolnictwa i wsi w Polsce demokratycznej* składa się z czterech rozdziałów. We wstępie do nich, Autor nakreślił destrukcyjną rolę komunistów w okresie dwudziestolecia międzywojennego i odcięcie się przywódców ruchu ludowego od wszelkich form współpracy z nimi. Celem ludowców i ZMW RP „Wici” była budowa suwerennej i demokratycznej Polski. Ta nieugięta postawa nasiliła prowadzenie przez komunistów działań szpiegowskich w ich szeregach. S. Lewandowski zestawia postawy komunistów z ludowcami wobec agresji Niemiec na Polskę oraz w czasie okupacji. Omawia także przyczyny krytycznego stosunku SL „Roch” do PKWN i deklarację wierności rządowi w Londynie.

W rozdziale I *Dyskryminacja polityczna i eksploatacja ekonomiczna chłopów w okresie dyktatury stalinowskiej w latach 1944–1956*, Autor w sposób plastyczny oddaje stosunek Armii Czerwonej do chłopów oraz represje wobec żołnierzy Batalionów Chłopskich i SL „Roch”. Bardzo istotne jest nasświetlenie metod rozbijania organizacji ideowo-wychowawczych młodzieży wiejskiej i struktur ruchu ludowego. Omawia on faktyczne cele dekretu o reformie rolnej i de-

kretu o nacjonalizacji przemysłu. W rozwiązaniu Armii Krajowej i decyzjach Wielkiej Trójki widzi skazanie chłopów na bezwzględną eksploatację przez zalegalizowany rząd. PPR po zastosowaniu metod terrorku i fałszerstw w czasie wyborów 19 I 1947 r. przeprowadziła ofensywę zmierzającą do likwidacji reaktywowanego w 1945 r. PSL – jedynej oficjalnej partii opozycyjnej. Autor przedstawia podjęte przez Stanisława Mikołajczyka próby ratowania zdominowania struktur PSL przez komunistów drogą nawiązania współpracy z PPS i ostrzeganiem ich przed dyktaturą. W obronie chłopów podjął on także współpracę z duchowieństwem katolickim. S. Lewandowski wyjazd Mikołajczyka z kraju ukazuje w kontekście nasilenia brutalnej rozprawy z ludowcami, co doprowadziło do rozpadu promikolajczykowskich zarządów wojewódzkich. W tych okolicznościach „odnowiciele” PSL z Cz. Wycechem i J. Niecką zaakceptowali podstawy prawne dyskryminacji chłopów. Rozdział kończy zwięzłe podsumowanie okresu w sferze ekonomicznej, moralnej i kulturalno-oświatowej.

Rozdział II „Dyskryminacja polityczna i eksploatacja ekonomiczna chłopów w okresie 14-letniej rezydentury Władysława Gomułki”, na tle przemian w ZSRR rysuje przeobrażenia w Polsce. Tylko w pierwszym okresie „odwilży” doszło do rozwiązania wielu spółdzielni produkcyjnych i parcelacji zadłużonych gospodarstw państwowych. W swej istocie polityka Gomułki zmierzała do rozwoju różnych form kolektywizacji wsi i sterowania wychowaniem młodzieży wiejskiej, mimo że w memoriale z 11 IX 1945 r. skierowanym do KPZR do-

magął się zaniechania grabieży chłopów przez Armię Czerwoną. Przywódcy ZSL nie tylko aprobowali uchwały o nasileniu walki z klerykalizmem na wsi, zniesienie nauczania religii, ale też nie domagali się wywiązania Gomułki z obietnicy zniesienia dyskryminacji przy dystrybucji środków do produkcji rolnej. Jedynym konsekwentnym obrońcą chłopów przed zniewoleniem ideologicznym i wyzyskiem ekonomicznym był Episkopat Katolicki. W podsumowaniu Autor zwraca uwagę, iż pełna sprzecznych ze sobą decyzji polityka rolna Gomułki, pogłębiła deficyt w gospodarce i przyczyniła się do jego odsunięcia od władzy.

W rozdziale III „Dyskryminacja polityczna i eksploatacja ekonomiczna chłopów w okresie rządów Edwarda Gierka”, Autor omawia przyczyny poprawy sytuacji materialnej Polaków w pierwszej fazie rządów ekipy Gierka. Jednak prowadzona krótkowzroczna polityka, oparta na błędnych założeniach, doprowadziła do załamania się gospodarki i wystąpień robotników w 1976 r. Pomimo akceptacji przez ZSL ustaw umożliwiających przejmowanie ziemi przez państwo, to wskutek pogarszania się sytuacji w kraju, zaaprobowano sprzedaż rolnikom indywidualnym nieruchomości z Państwowego Funduszu Ziemi. Ponadto podejmowano różnego rodzaju półśrodki, jak: uchwały o oszczędnościach w PGR, czy wprowadzenie systemu kartkowego.

Podjęte wówczas rozmowy z Kościołem katolickim i Stolicą Apostolską były w swej istocie krokiem propagandowym, a nie wynikiem szczerzej chęci normalizacji stosunków. Ze swej strony Kościół uwydatnił poczynania rządu zmierzające do zaniku przy-

wiązania chłopów do ziemi i skrytykował nieuczciwość w gospodarce uspołecznionej. Po wyborze kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Apostolską, Autor oddaje szczególną sytuację, w jakiej znalazł się rząd, który z wizytą papieża w ojczyźnie wiązał nadzieję na wzmocnienie swej pozycji. Ojciec Święty w swoich kazaniach stanął w obronie godności robotników i chłopów, co moralnie wzmocniło opozycję antyrządową.

Wzrastającego niezadowolenia w kraju nie uśmierzyła zmiana na stanowisku premiera oraz powołanie sztabu antykrzyzowego. Nasilająca się fala strajków doprowadziła do podpisania pierwszych porozumień rządu z robotnikami, co w konsekwencji spowodowało ustąpienie Gierka.

W rozdziale IV „Dyskryminacja polityczna i eksploatacja chłopów w kolejnej dekadzie PRL za rządów Stanisława Kani, Wojciecha Jaruzelskiego i Mieczysława Rakowskiego oraz próby odzyskania niezależności i tożsamości ruchu ludowego (1989–1990)”, S. Lewandowski przedstawia powagę sytuacji politycznej, w jakiej przyszło objąć rząd S. Kani. I sekretarz KC PZPR nie mógł wyciszyć wrzenia społecznego deklaracjami o pociągnięciu do odpowiedzialności winnych, czy podjąć działań represyjno-terrorystycznych przy użyciu jednostek wojskowych i oddziałów ZOMO.

Przechodząc do charakterystyki rządów Jaruzelskiego w latach 1981–1989, Autor omawia dekrytyki służące obronie reżimu, w tym wprowadzenie stanu wojennego. Przeprowadzony spis powszechny w sektorze rolniczym wykazał długoletnie zaniedbania, a krytyczne oceny polityki na tym odcinku pojawiły się też w Sejmie. Autor

ukazuje przeobrażenia w ruchu ludowym: reaktywowanie PSL, samokrytykę w łonie ZSL i opracowanie założeń rynkowej polityki rolnej ściśle związanej z anulowaniem ustaw prawnych poprzednich rządów. Dla słusznych dążeń rolników istotne było poparcie udzielone im przez Lecha Wałęsę, który po otrzymaniu Pokojowej Nagrody Nobla stał się przywódcą opozycji antykomunistycznej oraz prymasa Józefa Glempa.

Całokształt tych pokojowych przemian politycznych dopełnia obraz sytuacji międzynarodowej, szczególnie wrogiej postawy partii komunistycznych w Europie, poparcia Ronalda Reagana dla Polaków i naświetlenie roli papieża Jana Pawła II. Rozdział kończy przedstawienie uchwał Sejmu Kontraktowego i wyjaśnienie przyczyn niezadowolenia mieszkańców wsi z reform Leszka Balcerowicza.

Praca S. Lewandowskiego „*Dyskryminacja chłopów przez komunistów w Polsce Ludowej*” przybliży czytelnikowi ciągle jeszcze mało znaną, ale jakże brutalną walkę komunistów z chłopami o ziemię i ich wyzysk przez władzę określającą się mianem „ludowej”. Nie mając partii broniącej ich interesów, znajdowali jedynie oparcie w Kościele, a po latach krytyki chlubnej tradycji ruchu ludowego odzyskali należne im miejsce w życiu politycznym kraju. Książka ta jest niezbędną pozycją w biblioteczkę wszystkich interesujących się najnowszymi dziejami Polski.

■ Ewa Kuźma